

CO JE V NĚMECKU EXTREMISMUS, JE V ČESKU MAINSTREAM

Rozhovor s bohemistkou
Evou Hahnovou

Rozhovor s českou bohemistkou Evou Hahnovou o tom, jak vidí rodnou zemi z Německa, kde žije, proč se tolik liší přístup Němců a Čechů k imigrantům a jak nebezpečné je podléhat mýtům o „národních stereotypch“.

TEXT

MARTIN MAŘÍK

FOTO

ARCHIV

N

ávštěvu Ukrajiny bych právě dnes každému co nejvřeleji doporučila. Lidská tvář země, která se zrovna stala objektem velmocenských bojů, se totiž zcela ztrácí za mediálním kolbištěm propagandistických stereotypů. Je to velká škoda, protože jde o historicky ojedinele zajímavou a úžasně vstřícnými lidmi obydlenou zemi, která si nezaslouží upadnout do stínu pejorativní rétoriky o oligarších, Stepanu Banderovi či Putinovi.

Česká bohemistka Eva Hahnová, která těmito slovy komentovala svůj nedávný „výlet“ na východ Evropy, dobře ví, o čem mluví. Právě národním stereotypům, dopadu těchto předpojatých názorů, se věnuje i ve své vědecké práci a zatím poslední knize. Jde ovšem o stereotypy, které vyřkli představitelé německy a anglicky mluvících národů právě o nás Čechy - a je to hodně zajímavé a pro většinu z nás často nepříjemně překvapivé čtení.

Eva Hahnová zajiždí přednášet i do Prahy – a v posledních dvou letech vydala v Česku i dvě knihy.

Eva Hahnová žije od roku 1968 v Německu. A má proto dnes i tolik potřebný nadhled nad tím, jak se jeví české reakce na aktuální evropské dění z pohledu „Západu“, k němuž se naše země někdy snad ani nechce hlásit...

Proč podle vás kancléřka Angela Merkelová zvolila vstřícný postup vůči imigrantům? Je to otázka hlavně ekonomická a demografická, protože Německu chybí pracovníci? Nebo je to i určitá „morální splátka“ Němců světu za období nacismu?

Ani jedno, ani druhé. V Německu se ozývají podobné hlasy jako v Česku a ostatních evropských státech. V každé zemi se však dostává jednotlivým postojům různé podpory.

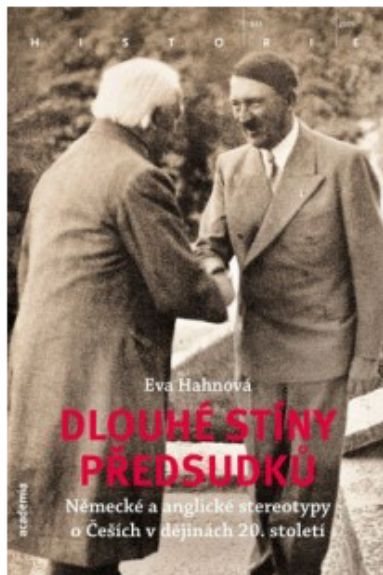

EVA HAHNOVÁ

4

16

Dlouhé stíny předsudků

Existující problémy se ukázaly jako otázka sociální, a nikoli jako následek náboženské či etnické rozmanitosti.

O imigraci se v Německu diskutuje již po desetiletí. Zároveň se sbírají zkušenosti s problémy integrace. Proto se také ví, že se strašidelné vize ohrožení německé kultury nenaplnují a že se většina přicházejících bez potíží do společnosti začleňuje. Existující problémy se ukázaly jako otázka sociální, a nikoli jako následek náboženské či etnické rozmanitosti. Z toho čerpá velká část společnosti odhodlání zvládnout dnešní krizi na základě zkušeností a pečlivé organizace.

Panické vize ze strany pravicového extremismu jsou většinově odmítány jako nezodpovědné zastrašování společnosti xenofobními tradicemi, které se neosvědčily.

V Německu bývají zastrašující vize o ohrožení Evropy islámem, multikulturalitou či migrací, které se těší velké oblibě mezi českými politiky a publicisty, kritizovány již od kontroverzní invaze do Iráku z roku 2003 velkou částí společnosti jako pravicový extremismus.

Německo se invaze nezúčastnilo s odkazem na humanitární následky každého válečného projektu, zatímco Česko se na ní pod vedením USA a prezidenta George W. Bushe aktivně podílelo. Proto šíří české politické a mediální elity již od té doby postoje a stereotypy, které jsou oblíbené v konzervativně neoliberalním prostředí USA podporujícím užívání násilných prostředků k řešení politických konfliktů. V Německu se naopak i nadále těší velké podpoře humanitární hodnoty.

V jakých kruzích má imigrační politika podporu především, a kdo vstřícnost vůči imigrantům naopak odmítá?

Probíhá nějaká kampaň pro pozitivní přijímání uprchlíků? Nebo jsou lidé už na soužití zvyklí?

O kampani bych nemluvila. Spíše jsme svědky všestranné snahy ochránit společný zájem na úspěšném zvládnutí současné krize před nenávisně xenofobní agitací. Ideologie pravicového extremismu je vnímána jako podhoubí zločinů, k nimž aktuálně dochází třeba útoky na ubytovací zařízení pro uprchlíky. Právě to posiluje odpor i vůči rétorické neuváženosti a postojům, běžně propagovaným velkou částí českých elit.

Které zahraniční komunity se skutečně integrovaly do společnosti, a které zůstávají spíše v jakýchsi ghettech, kde si udržují vlastní kulturu, zvyky?

Všeobecně se již dávno ukázalo, že výroky o jakýchsi kolektivních rysech té či oné komunity jsou chybné. ▼

Berlín je dnes moderní multikulturní velkoměsto, cílem přistěhovalců byl ovšem často už v minulosti.

V případě početně malých komunit platí jako vždy a všude, že se jejich příslušníci aklimatizují a integrují rychleji než v případě velkých komunit. Připomeňte si třeba rozdíly mezi Čechy, Poláky a Rusy v USA nebo Německu: Češi se vždy a všude v nových společnostech téměř ztratí, zatímco polské či ruské komunity jsou po generace všude viditelné - což však neznamená, že by Poláci či Rusové měli potíže s integrací. Zároveň víme, že ani kriminalita není specialitou žádného národa. Takže z existence viditelných komunit nelze odvozovat jakousi neschopnost k integraci.

***Ideologie
pravického
extremismu je
vnímána jako
podhoubí zločinů.***

VULGARITA VEDE K DEMAGOGII

Sledujete-li českou reakci, či řekněme reakci „středovýchodní Evropy“ na otázku imigrantů – proč je tak odlišná od té německé, a obecně západní?

Dnešní české reakce na celoevropskou krizi následkem příchodu kolon uprchlíků sleduji velmi pečlivě. Rozdíl, o kterém se zmiňujete, mě totiž fascinuje a snažím se mu porozumět. O prvním nápadném rozdílu jsem se již zmínila: v Česku se stalo mainstreamem to, co je v Německu kritizováno jako pravicový extremismus.

Zadruhé vidím nápadný rozdíl ve způsobu, jakým se o momentální krizi mluví. V Česku dominují jako mantra opakované výroky o údajných chybách ze strany přicházejících, EU a Německa. O vlastních problémech, se kterými jsou momentálně všichni tito kritizovaní konfrontováni, se ve srovnání s Německem mluví daleko méně. Vesměs se ozývají jen mudrlantské rady a nenávislné výroky na adresu všech ostatních. ▼

Na přednášce Centra pro ekonomiku a politiku naslouchal Evě Hahnové i Václav Klaus (zcela vpravo).

Zatřetí považuji za závažný rozdíl v Česku tolerovanou vulgárnost jazyka ve veřejném prostoru. To se mi zdá zcela ojedinělým jevem, alespoň ve srovnání s německy mluvícím a anglofonním prostředím. Vulgarita jazyka totiž vede i k vulgaritě myšlenkové, a tedy k povrchnosti, zjednodušování a demagogii.

Podarí se podle vašeho osobního názoru naplnit tezi, že vyspělá Evropa má povinnost lidi v nouzi přijmout – a ti naopak mají povinnost přijmout pravidla společnosti, do níž zamířili?

Jak úspěšně Evropa vyřeší současnou krizi ve smyslu vaší teze, lze ještě těžko odhadovat. Z historické perspektivy tomu nestojí nic v cestě. Praktické problémy jsou řešitelné, a ve všech evropských státech se o to velké části obyvatelstva snaží.

V Česku se vesměs ozývají jen mudrlantské rady a nenávistné výroky na adresu všech ostatních.

Takže přijde jen na to, nakolik se podaří populistickým demagogům a kazatelům pravicového extremismu jednotlivé společnosti rozhárat, a tím zabarikádovat cestu k řešení.

Co se dlouhodobé migrace týče, vidím to obdobně. Politiky, kteří by si neuvědomovali problémy spojené s migrací a nebyli si vědomi omezených možností Evropy přistěhovalce absorbovat, neznám. V Česku se proti nim útočí jako proti větrným mlýnům. Právě takové demagogii se však musíme stavět v cestu důrazem na věcnost a uvážlivost slov, padajících ve veřejném prostoru.

Vize Česka, jako jakési od okolního světa odříznuté oázy „naší kultury“ v podobě ghetta za ostnatým drátem, považuji v dnešním globalizovaném světě za politicky nebezpečný výraz tradic, s nimiž má Evropa velmi špatné zkušenosti.

Znáte dobře Berlín. Lze ho právem označit za multikulturní velkoměsto?

Není hlavní město jako hlavní město. Metropole imperiálních mocností jako Německa, Francie či Velké Británie jsou již po generace nejen velkými konglomeracemi, ale i kosmopolitními centry velkých regionů, i celosvětového významu. V tom smyslu byla tato města odjakživa multikulturní. Berlín je sice relativně novým velkoměstem, ale přesto byl již v 19. a počátkem 20. století atraktivním centrem celého severoevropského regionu a tedy i cílem přistěhovalců.

Paříž byla odjakživa vyhledávaným společenským, politickým, ekonomickým a kulturním centrem evropského kontinentu a mnohých kolonií, o Londýnu jako sídlo největší koloniální říše ani nemluvě. ▾

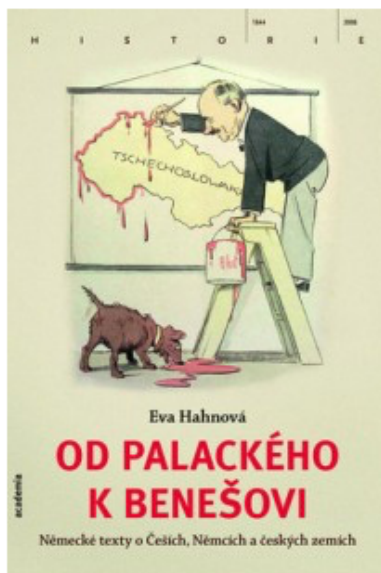

A srovnání s Prahou?

Prahu je třeba srovnávat s atraktivními středně velkými městy, jako je trochu větší Varšava či Mnichov, nebo trochu menší Curych či Amsterdam. Z této perspektivy byla Praha odjakživa výrazně multikulturním městem vlivem česko-německého obyvatelstva, již od středověku židovské či italské menšiny, ale i za první republiky díky třeba 20 tisícům ruských a ukrajinských emigrantů, kteří zde našli útočiště před bolševiky, či obdobnému počtu řeckých uprchlíků po válce. Proto je vlastně absurdní, že by se právě Češi měli obávat multikulturality. ▼

Eva Hahnová dnes působí spolu se svým manželem na univerzitě v severoněmeckém Oldenburgu.

Každé město má své specifické rysy, ale mezi ojedinělými imperiálními metropolemi a menšími evropskými městy existují odjakživa zásadní rozdíly. Dnešní odkazy na problémy menšin, které se teprve nedávno přistěhovaly do Berlína, Paříže či Londýna, nejsou jako důvod k obavám pro Pražany v žádném směru opodstatněné.

Je oprávněný pocit, že Německo jde zcela vědomě svou vlastní cestou – v řešení řecké krize, energetické politiky, imigrace –, a to trochu bez ohledu na zbytek Evropy?

Tady se dotýkáte závažného historického problému. Německo je velkým státem uprostřed Evropy, která sestává z řady mnohdy daleko menších států. Z toho vyplývají již a priori dané problémy nerovnováhy, kterých si musíme být vědomi. Já sama jsem například velmi kritická k politice německé vlády vůči Řecku – vůči této zemi byla německá vláda za nedávné krize zaslepená arogantní nabubřelostí. Rozhodnutí německé a rakouské vlády v dramatické

situaci 4. a 5. září – umožnit tisícům za otřesných podmínek v Maďarsku uvízlých uprchlíků mimořádný vstup do obou zemí, ale považují za uvážený státnický počín. Jak by všichni ti, kteří demagogicky útočí na Angelu Merkelovou, v daném okamžiku onu situaci sami řešili?

Je vlastně absurdní, že by se právě Češi měli obávat multikulturality.

NĚMCI EVROPU DĚLIT NECHTĚJÍ

Jak sami Němci vnímají to, že se stali dnes už nespornými hegemony Evropy? Berou to jako zodpovědnost?

V českém Parlamentu se senátorem Přemyslem Sobotkou

Pojmu „nesporný hegemon Evropy“ bych neužívala, protože je emocionálně předpojatý. Velikost a současná prosperita Německa nejsou žádným požehnáním vyvoleného národa. Právě to si Němci vzhledem ke svým historickým zkušenostem uvědomují lépe než mnohé jiné velmoci.

Na rozdíl od Američanů, dodnes holdujících řečnění o jakési výjimečnosti vlastního národa a jeho údajném poslání rozhodovat o uspořádání světa, klade dnes velká část Němců důraz na zodpovědnost za to, jak se s mocenskopolitickou převahou nakládá.

Lze z nálady, názorů lidí odvozovat, že by raději byli pro oddělení „jádra“ Evropské unie v čele s Německem ze současného společenství?

V Německu neznám hlasy, které by propagovaly dělení Evropy. Ba naopak, kriticky pohlížím spíše na přespřílišný entuziasmus pro sjednocování. A kromě toho neopomíjejte, že všechny tradiční imperiální mocnosti odjakživa radši sjednocují, než rozdělují. Upřímně řečeno, německou víru v EU a trpělivost někdy až obdivuji, třeba když si čtu, jak se právě dnes v českých médiích o Německu a EU mluví a píše.

Proč jste si jako bohemistka zvolila za profesní místo právě Německo?

V Německu jsem skončila pouhou shodou okolností, ale nelituji toho. Strávila jsem zde zdaleka největší část života a bývala jsem kdysi daleko kritičtější než dnes. ▼

Ve svém věku jsem zažila fascinující vývoj německé společnosti k tolerantnosti, otevřenosti a vstřícnosti, jedním slovem kultivaci lidskosti ve společenském a politickém životě.

Myslím, že k takovému vývoji je třeba dlouhého času života ve svobodném demokratickém státě, a proto nepohlížím ani na dnešní české problémy a nářky pesimisticky.

Po profesní stránce jste to neměla vždy jednoduché...

Nejpíš narážíte na můj vyhozov z Institutu Collegium Carolinum v Mnichově v roce 1999 kvůli kritickému článku o úrovni německé bohemistiky, který jsem uveřejnila v odborném časopise. Tak se skutečně stalo, ale na rozdíl od vyhozovů za komunistického režimu jsem mohla podat proti takovému rozhodnutí žalobu, a soud rozhodl v můj prospěch.

Proti zneužívání moci a bohatství k potlačování svobody a demokracie není žádná společnost imunní, takže tuto zkušenost nevnímám nějak tragicky. Pikantní byla pro mě spíše jiná zkušenost. Ten můj vyhozov vedl k vlně protestů historiků z nejrůznějších zemí, jejichž podpora mě velmi dojala. A víte, kdo mezi nimi chyběl? Opravdu jen všichni moji čeští kolegové. Dokonce i někdejší disidenti se postavili na stranu mého zaměstnavatele a se mnou přestali dokonce i komunikovat. Takže vidíte, každá demokracie funguje jen tak dobře, jak mnoho lidí brání její hodnoty, a být jednou disidentem neznamena, že z člověka bude demokrat.

PŘEDSUDKY A STEREOTYPY

Jak se liší, pokud můžete porovnat, pozice vědce v Německu a v Česku?

Ideologie extrémní pravice je v Německu vnímána jako podhoubí zločinu, říká Eva Hahnová.

Jaké jsou hlavní rozdíly ve financování, možnostech realizace, v práci se studenty?

Vědci žijí a pracují na obou stranách česko-německých hranic odjakživa ve velmi podobných podmínkách. Nezapomeňte, že moderní české univerzitní a akademické instituce a tradice mají svoji kolébku ve starorakouské říši. Německé univerzity a vědecká zařízení ale bývaly v 19. století obdivovány a napodobovány po celém světě.

Dnes se naopak vše změnilo. V rámci tzv. boloňských reforem se studium - bohužel jen formálně - přizpůsobilo po celé Evropě angloamerickým vzorům. Proto se ani dnes pozice vědců a jejich pracovní podmínky v Německu a Česku od sebe moc neliší. Existují však dva rozdíly, které bývají opomíjeny. Zprvé je německá akademická obec přinejmenším osmkrát větší než česká, vzhledem k většímu počtu obyvatel. Zadruhé je Německo bohatším státem, takže má navíc pro vědu k dispozici daleko větší finanční prostředky.

Být jednou disidentem neznamená, že z člověka bude demokrat.

Na čem teď pracujete?

V posledních letech pracuji s vášnivým zájmem na tématu „dějin předsudků a stereotypů“, které právě nabylo v souvislosti s uprchlickou krizí obrovské aktuálnosti.

Vysvětlím svůj přístup: slovo předsudek označuje duchovní, a tedy v nitru člověka skrytý postoj, a lidé se od předsudků distancují, protože jsou všeobecně považovány za pochybené. Proto bývají vzájemná obviňování z předsudků naprosto neúčinným osočováním.

Existuje však metoda, kterou lze empiricky ukázat, kdy se kdo předpojatě vyjadřuje. To totiž odhalují stereotypy. Jde o upevněné rétorické formulace, které lidé bezmyšlenkovitě opakují, aniž by se zajímali o jejich obsahovou náplň či důkazy toho, co říkají. V historicko-politické publicistice a literatuře je takových stereotypů běžně užíváno na podporu toho či onoho politického cíle.

Stereotypy jsou dnes opravdu žhavým tématem právě vzhledem k uprchlíkům...

Na jedné straně slyšíme, že to jsou zubožení a trpící lidé, na druhé straně zaznívá, že jde o ziskuchtivé přistěhovalce, hledající příležitost ke zneužívání evropských sociálních dávek. Ani v jednom případě nenabízí nikdo důkazy, a zatím by těžko mohl, protože o přicházejících ještě nemáme dostatečné informace. Očividně zde ale narážíme na výroky, které vyjadřují apriorní předsudky.

Podobné výroky a kontroverze se však v historii lidstva objevují často. O původním obyvatelstvu či o Afroameričanech se v Americe vedly mezi přistěhovalci stejné hádky.

Apriorní předsudky a stereotypy mají nejen Češi proti imigrantům, ale také Němci či Britové vůči Čechům, upozorňuje Eva Hahnová.

Němci se kdysi podobně přeli o slovanských národech, v britských dějinách se stejné argumenty objevují v dnes oživujících kontroverzích mezi odbory a zaměstnavateli či levicí a pravicí.

I Češi jsou terčem stereotypních názorů?

Samozřejmě, a právě proto jsem vydala dvě knihy o stereotypech Čechů, které nacházíme v německé a anglofonní literatuře, publicistice, v politických projevech a diplomatických zprávách z 19. a 20. století.

Myslím, že si dnes málokdo uvědomuje, jak ošklivě se o nás po generace v Evropě mluvilo a jaké stereotypy o nás dodnes kolují. Přála bych si, aby se našlo hodně čtenářů, kteří najdou odvahu podívat se stereotypům z očí do očí, protože právě my Češi máme opravdu hodně důvodů poučit se z minulosti a konečně přestat osočovat druhé podobně, jak bý váme sami osočováni. •

DOPORUČ

DISKUZE

16

16

